

Вихованець З. С.,

УДК 1.316.3:[316.422:008:32]

канд. філос. наук, доцент,

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251010.18>

доцент кафедри іноземних мов з курсом

латинської мови та медичної термінології,

Вінницький національний медичний

університет імені М. І. Пирогова, м. Вінниця

АКТУАЛЬНІ СТУДІЇ СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІЇ, ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ТА ДЕМОКРАТІЇ В УМОВАХ ПОСТСОЦІАЛЬНОСТІ

Після розпаду СРСР розпочинається стрімкий процес суттєвого оновлення усталеної політичної мапи світу завдяки появі великої кількості національних держав минулої радянської імперії, які після втрати суверенітету своїх територій в силу різноманітних історичних обставин отримали новий шанс вже на відновлення позицій незалежної держави. "Під час розпаду просторів імперського панування світ держав заново формується в межах, які мають відбиток походження... "силами походження", до яких Герман Люббе зараховує "релігію - церковно оформлену конфесію, з одного боку та націю - з іншого" Інші автори говорять про "етнонаціоналізм", аби наголосити на втраченому зв'язку походження - чи це спільне походження у безпосередньо фізичному сенсі, чи вже у ширшому сенсі, спільна культурна спадщина [1, с. 186], - така позиція підкреслює близькості між такими дополітичними спільнотами, які поєднані своїм походженням та організовуються між собою різноманітними елементами спорідненості, але з іншого боку наявною стає присутність вже державно оформлених націй з принциповими ознаками їх політичної незалежності. У Європі XIX ст. кожна окрема нація створює новий солідарний взаємозв'язок між особами, котрі досі були чужими між собою. Саме такий процес універсалістського перетворення початкової прихильності до владної династії, своєї сім'ї або місцевої громади становить тривалий історичний процес, який навіть у багатьох європейських державних націях, фактично, до початку XX ст. не зміг максимально охопити все населення. Власне, зазначена абстрактніша форма інтеграції не випадково виражалася у готовності великої частини населення боротися за незалежність своєї країни. У процесі формування художньо-романтичного уявлення про історичне місце народу, який виборює, як правило, зі зброєю у руках своє достойне існування у ряду інших націй,

підтверджується природний характер становлення уявленої спільної мови, з'ясовується походження сконструйованої долі на основі кількох базових наративів. Проте націоналізм, усупереч широко визнаній своїй ролі каталізатора демократичного процесу, не є його необхідною умовою. Прогресування розширеної участі населення у колективних справах місцевого самоврядування забезпечує умови переведення всіх учасників у категорію тих громадян, які не лише забезпечують для держави джерело легітимації, а створюють новий рівень нормативно-правової опосередкованої соціальної інтеграції. Вказана інтерпретація впливає з того, що національна держава виникла як реакція на проблему дезінтеграції населення після розпаду станових колективних об'єднань громадян раннього періоду Нового часу та має два аспекти пояснення. З одного боку, частина найбільш актуальних проблем суспільного устрою має розв'язуватися на рівні культурного ландшафту, а з іншого, на рівні демократичних процедур та інституцій завдяки колективній ідентичності. Отож всебічне виправдання корисності універсалізму прав людини, все одно, не зможе перевершити або чимось замінити значення національної ідентичності, тому дотепер актуальним залишається соціально-філософський аналіз конструкції співвідношення нації, правової держави та демократії, з допомогою яких суперечка розв'язується на нормативному рівні.

Сучасна когорта юристів і політологів системно втручаються у процеси досягнення громадянами порозуміння із самими собою з допомогою інших, але не менш дійових засобів, аніж історики, згідно з класичним поглядом кінця XVIII ст., розуміння нації впливало з поняття народу, який населяє державу й у такий спосіб конститується, створюючи собі демократичну конституцію. Конкуруючою позицією, що виникла в XIX ст., стає думка про те, що народний суверенітет формується в процесі проектування народом свого існування в минулому, причому цілком природнім шляхом. Незважаючи на можливе фіктивне викривлення у минулому уявлення про національну ідентичність певного народу, все рівне створюється основа для подальшого майбутнього ствердження демократичних устоїв та принципу свободи вибору. Окремо необхідно додати, що в умовах глобального впливу медіа-ресурсу на формування масової свідомості, достатньо часто відбувається цинічне або штучне маніпулювання такими критично важливими значеннями як нація або націоналізм - це створює можливість формування різноманітних гібридних форм національної ідентичності, тому актуальною умовою захисту реальних

національних інтересів стає оформлення засад державної ідентичності, як основи ефективно функціонуючої інституційної системи захисту державницького суверенітету. Ба більше: "будь-яка спроба збагнути постмодерні тенденції зринаючого еклектичного глобалізму і нового місцевого патріотизму мусить, отже, пов'язувати їх не лише з процесами модернізації, а й з ранішими до модерними ідентичностями і спадком, які сьогодні продовжують лежати в основі багатьох модерних націй і справляють на них серйозний вплив" [2, с. 72]. Принагідно нагадуємо, що вітчизняна Конституція Пилипа Орлика (1710 р.) була як хронологічно, так й за своїм значенням і змістом, одним із перших демократичних правових джерел у процесі становлення Європейського демократичного простору. Одним з її головних положень була вказівка саме на ідею незалежної самостійності України як держави, що є підтвердженням нашого природного права визволятися від гноблення і трудитися, аби повернути те, що несправедливістю та силою було забране [2].

Власне, якщо з погляду узагальненого конструктивізму національне постає "предметом віри" чи "уявленою спільністю", за висловом М. Вебера, подібно до того, як це відбувається вже з етнічним, то звернення до концепту нації може набувати позитивного історичного значення. По-суті, це стає особливим проявом універсальної форми спільнот з уявною природною схожістю національного та впливає з її сконструйованого характеру. У цій традиції "народ" і "нація" є взаємозамінними поняттями для позначення спільноти громадян, яка має одночасне походження з її демократичним суспільним устроєм. Народ держави вважається не якоюсь дополітичною даністю, а продуктом суспільного договору, коли його учасники приймають спільне рішення створити асоціацію вільних і рівних носіїв права. Рішення жити в умовах політичної свободи рівнозначне з ініціативою щодо практики розробки конституції, а відтак поняття народного суверенітету і прав людини, демократії та правової держави перехресщуються між собою. Річ у тому, що початкове рішення приступити до самостійного демократичного законодавства можна здійснити лише на шляху реалізації тих самих прав, які учасники повинні взаємно визнавати один за одним, якщо вони хочуть легітимно регулювати своє співжиття засобами позитивного права. Однак справедлива критика цього варіанту природного права проходить повз інтерсуб'єктивістського розуміння процесуального народного суверенітету, з яким, наприклад, республіканізм має велику схожість. Відповідно до такого підходу, місце приватноправової моделі договору між учасниками ринкових

відносин займає обговорювана практика соціальними суб'єктами комунікативного процесу, котрі хотіли би приймати розумно мотивовані рішення. Витворення суспільної думки та політичної волі здійснюється не лише у формі компромісів, але і згідно з моделлю публічних дискурсів, спрямованих на раціональну прийнятність правил у світлі узагальнених інтересів та обґрунтованих ціннісних орієнтацій.

Сенс національного самовизначення одним з перших запропонував І. Кант, на його думку, кожна людина так чи інакше має певні права, здійснює спільне регулювання умов свого співжиття з іншими людьми у такий спосіб, коли колективне дотримання публічно оголошених примусових законів держави забезпечує всьому населенню можливість користуватися однаковими свободами та на засадах суспільного договору об'єднатися у єдине ціле, яке визначається самостійно. Питання про легітимне згуртування засадничої сукупності громадян залишається відкритим, доки демократичне самовизначення стосується взагалі тільки способу організації співжиття асоційованих носіїв прав. "Самостійне законодавство нації, що має демократичну конституцію, бере початок із рішення якогось покоління засновників створити для себе таку конституцію; проте такий акт лише заднім числом дозволяє класифікувати його учасників у статусі державного народу. Саме з допомогою спільної волі заснувати державне існування та - як наслідок цього рішення - саме через практику розробки конституції учасники конститууються як нація громадян держави" [1, с. 201], - саме такий процес забезпечує формування державної ідентичності. Отож сенс демократичного самовизначення, заснованого на однорідності, полягає у процедурі формування національній незалежності, тобто в самоутвердженні, та історичної самореалізації нації в її своєрідності. Саме така "нація" стає посередником між правовою державою та демократією, оскільки брати участь у демократичному пануванні можуть лише ті громадяни, котрі з приватних осіб перетворилися на представників політично свідомої нації.

Список використаних джерел

1. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії. Львів : Астролябія, 2006. 416 с.
2. Конституція Української гетьманської держави. 1710 р. (староукраїнською, латинською, українською та англійською мовами). Видання подарункове. Київ - Львів, 1997. 160 с.
3. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху. Київ : Ніка-Центр, 2006. 320 с.